

Hükümler zamanla değişirmi?

Yazar Rehnüma

Cuma, 07 Kasım 2008 15:47 - Son Güncelleme Cuma, 07 Kasım 2008 15:54

39. MADDE:

Manası: Zamanların değişmesiyle, hükümlerin de değiştiği inkar edilemez.(1)

Zamanların değişmesiyle değişen hükümler örf ve adete dayalı olanlardır. Zira zaman değişmekle insanların ihtiyaçları da değişir. Örf ve adet değişmekle onlarla alakalı hükümler de değişir, fakat şer'i delile dayanan hükümler böyle değildir, onlar asla değişmez.

Mesela: Kasten adam öldürenin cezası kısastır. Bu şeriatın hükmüdür ki örf ve adete dayalı değildir, zaman değişmekle bu hüküm değişmez.

Zaman değişmekle değişen hükümler örf ve adete dayalı olanlardır; misal:

Evvelki alimlere göre birisi bir bina satın alsın, bazı kısımlarını görmekle yetinilirdi. Sonra gelen alimlere göre ise, her bir odasını mutlaka görmesi gerekir. Bu ihtilaf delile dayalı değildir, bilakis örf ve adetin değişmesine dayalıdır, zira evvelki dönemde yapılan binaların her tarafı eşit şekilde ve aynı tarzda olurdu. Bir odasını görmekle diğer odalarını görmeye ihtiyaç kalmazdı. Amma sonraki dönemde binaların yapımı ve odalarının farklılığı olunca, her bir odasının da görülmesi şart koşuldu. Bu meseleden dolayı şer'i bir hükümde değişiklik lazım gelmedi belki adet ve örfte lazım gelen birtakım hallerin değişikliği hasil oldu.

İmamı A'zam'a (r.aleyh) göre şahitlerin tezkiyesi (adaletli olduklarını araştırmak) gerekmezdi, zira o vakitte insanların salahı yaygındı.

İmameyn zamanında ise, ihtilaflar ve fesadın yayılması sebebiyle, şahitlerin gizli ve aşikare tezkiyesini gerekli gördüler.

İnsanların örf ve adetleri bazan da batıl üzere olabilir, buna asla cevaz verilemez. Mesela fasit şekilde olan alış verişler gibi ki bunlar şer'an caiz olmaz.

(1)-Bu kaidenin arapça metni: □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□

40. MADDE:

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□

Manası: Hakikat, âdetin delaletiyle terk olunur.

Bir kimse düğün yemeği satın alması için vekil tayin edilse, alışılmış olan (etli pilav-ayran gibi) yemeği alabilir, yoksa herhangi bir yenilen şeyi almaya izinli değildir.

Evvelki kaidelerde lafzın hakiki manası ve mecazi manası olduğunu beyan etmiştik. Beyan alimleri, üçüncü olarak lafzın kinaye manası olduğunu beyan etmişlerdi.

Usul alimlerine göre kinaye manası, ya hakiki ya da mecazi manada bulunur. Hakîki mana, kişinin kendi malı olan elbisesini giymesi gibidir. Mecazi mana, ödünç aldığı elbiseyi giymesi gibidir.

Lafzın hakiki manada kullanılmasında delil ve karineye(ipucuna) ihtiyaç yoktur. Amma

Hükümler zamanla değişirmi?

Yazar Rehnüma

Cuma, 07 Kasım 2008 15:47 - Son Güncelleme Cuma, 07 Kasım 2008 15:54

mecazda kullanmak için, hakiki manasına mani olan bir karinenin bulunması şarttır.

Lafzın hakiki manada kullanımını men eden delil ve karine, birkaç nevidir. Lafzın hakiki manasının terk edilmiş olması (mehcur) da bu nevidendir. Bu kaidede murad edilen bu kısımdır. Zira lafzın hakiki manası örfen ve adeten terk olunmuş olunca ve kullanımı başka bir manada yaygın olunca, artık o manada kullanılır olur. Bu durumda örf ve adet, lafzın hakiki manasında kullanımına mani karine olur.

Usul alimleri bu nevi için üç vecih beyan ettiler:

Evvelki vecih: Hakikat manasının kullanılmaması, mecaz manasının kullanılması. Veya âdet veya şeriat cihetinden kullanımı terk olunmuştur. Burada mecaz üzere kullanımı, üç sebepten birini bildirir:

1. *Sebeb:* Hakikat manasını kasd etmenin özürlenmesi. Özürlenmesi, o şeye ulaşmak ancak meşakkatle hasıl olur demektir.

Misali: Bir kişi yeminle “Şu ağaçtan yemeyeceğim” dese, bu sözün hakiki manası -ağacın odun olan gövdesinden- yememektir. Burada hakiki manayı kast etmek özürlendiği için, mecaza gidilir ve ağacın -varsa- meyvesi kasdedilir. Eğer o kişi ağacın gövdesinden -odun kısmından- yese, yemini bozulmaz. Zira bu mana terk olunmuştur.

2. ve 3. *sebebler:* Lafzın hakiki manasının, âdet veya şeriat bakımından terk edilmiş olmasıdır. Mesela kişinin hizmetçisine “Misafirlerin ayakkabılarını döndür” sözüdür. Bununla, ayakkabıları düzelt ve bir sıraya diz manası kasdedilir, yoksa onların alt-üst çevir manası değildir. “Kandilleri yak” sözü ile kandillerin içindeki fitili tutuştur manasıdır, yoksa kandileri ateşe atıp yakmak değildir.

Âdet bakımından terk edilene (mehcur) misal: “Filancının evine ayak basmayacağım” sözü, o kişinin evine girmemek manasındadır, yoksa ayağını içeriye sokmamak manasında değil.

Şer’an mehcur olanın misali: “Filancıyı husumete vekil tayin ettim” sözüdür. Hakikaten husumetin manası, sürtüşmek, tartışmak, vuruşmak manalarıdır.

Allahu teâlâ buyurdu: “Çekişmeyin.” Bu durumda hakiki şer’i manası terk edilir, bu vekaletle, kendi adına cevap vermesi, kendi yerine davayı yürütmesi kasdedilir.

□ *İkinci vecih:* Hakikatın kullanılması, mecazın kullanılmaması veya hakikat ve mecazın kullanılmasının eşit şekilde olması veya hakikatın kullanımının daha fazla olmasıdır. Bu hallerde mecaz kullanılmaz, hakikat daha evladır.

Üçüncü vecih: Mecazın kullanımı ekser olur ve hakikatten daha tercih edilir olur. Burda İmamı A’zam hakikatı evlâ gördü, imameyn ise mecazı uygun gördü.

Misal: Birisi yeminle “Şu buğdaydan yemeyeceğim veya şu nehirden içmeyeceğim” dese, İmamı A’zam ‘a göre o buğdayın unundan yapılan ekmeği yese veya ununu yese yemini bozulmaz; o nehrin bardak ve kap içinde olan suyunu içse yemini bozulmaz. Ancak nehirden avuçlayarak veya eğilerek içerse, buğday tanesini bizzat yerse yemini bozulur.

İmameyne göre buğdayın kendisini veya ununu veya ekmeğini yemekle ve sudan avuçla veya bardakla içmekle (her türlüyle) yemin bozulur. Fetva verilirken, beldelerdeki kullanıma bakmak gerekli olduğu, alimler tarafından söylenmiştir.